

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
281 - 51/16
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 25664 датум: 06. 07. 2016.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

ПРАЋЕЊЕ ПОСТУПАЊА ПРЕМА ТРАНСРОДНИМ ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Извештај о посети Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели

Београд, јун 2016. године

САДРЖАЈ

1. УВОД

- 1.1. Мандат Националног механизма за превенцију тортуре
- 1.2. Подаци о посети
  - 1.2.1. *Општи подаци о посети*
  - 1.2.2. *Циљ посете*
  - 1.2.3. *Ток посете*
  - 1.2.4. *Сарадња завода са НПМ-ом*

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

- 2.1. Подаци о лицима лишеним слободе
- 2.2. Подаци о запосленима
- 2.3. Спровођење програма поступања према лицима лишеним слободе
- 2.4. Одељење за смештај прекршајно кажњених лица и спровођење програма поступања према прекршајно кажњеним лицима
- 2.5. Смештај и поступање према трансродним лицима лишеним слободе
- 2.6. Здравствена заштита трансродних лица лишених слободе

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима, и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица „Секретаријат Националног механизма за превенцију тортуре“, која обавља стручне послове НПМ, чији је мандат одређен чланом 4. Опционог протокола за превенцију тортуре. Секретаријатом руководи секретар НПМ у складу са смерницама заменика Заштитника грађана, задуженог за заштиту права лица лишених слободе.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ², којим је предвиђено да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног поступка по јавном позиву³, Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то Београдски центар за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Групу 484, Иницијативу за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI-S), Комитет правника за људска права (YUCOM), Међународну мрежу помоћи (IAN), Одбор за људска права – Ваљево, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Центар за људска права – Ниш.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеној установи. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ "Сл. лист СЦГ - Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 7/11

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен је 29. јануара 2016. год. у "Службеном гласнику Републике Србије"

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

ПОСЕЂЕНА ИНСТИТУЦИЈА	Казнено-поправни заводу у Београду – Падинској Скели
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење поступања према трансродним лицима лишеним слободе
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
ДАТУМ ПОСЕТЕ	21. јун 2016. године
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је најављена
ТИМ ЗА ПОСЕТУ	<p>Вођа тима: Јелена Унијат, <i>Стручна служба Заштитника грађана/НПМ</i></p> <p>Чланови тима: Марко Анојчић, <i>Стручна служба Заштитника грађана/НПМ</i> Јелена Јелић, <i>Стручна служба Заштитника грађана/НПМ</i> Борјана Перуничкић, <i>Стручна служба Заштитника грађана/Одељење за родну равноправност</i></p>

1.2.2. ЦИЉ ПОСЕТЕ

Посета Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели првенствено је имала за циљ праћење поступања према трансродним лицима лишеним слободе током њиховог боравка у заводу за извршење кривичних санкција, ради утврђивања да ли су ова лица угрожена због свог родног идентитета, да ли се према њима поступа човечно и уз поштовање достојанства њихове личности, да ли им је омогућено остваривање прописаних права, без дискриминације и да ли им је пружена одговарајућа здравствена нега, као и да бу се уочиле њихове специфичне потребе.

1.2.3. ТОК ПОСЕТЕ

Национални механизам за превенцију тортуре посете установама у којим се налазе лица лишена слободе обавља у складу са усвојеном методологијом, по којој посета садржи пет фаза.

ФАЗА I: РАЗГОВОР СА УПРАВОМ ЗАВОДА

Посета тима Националног механизма за превенцију тортуре започета је, у оквиру I фазе по утврђеној методологији, разговором са замеником управника Завода, с обзиром да није распоређен управник завода.

У уводном излагању, вођа тима Националног механизма за превенцију тортуре указао је на мандат Националног механизма за превенцију тортуре, циљеве који се желе постићи овом посетом, принципе поступања и план посете Заводу.

Заменик управника је представио организациону структуру и рад Завода у општим цртама, указао на основне проблеме са којима се Завод суочава у раду и уопштено објаснио начин поступања према трансродним особама у заводу.

ФАЗА II: ОБИЛАЗАК УСТАНОВЕ

Тим Националног механизма за превенцију тортуре је обишао одељење за смештај прекршајно кажњених лица, простор који је намењен за њихов боравак изван затворених просторија и просторије намењене пружању здравствене заштите у Заводу.

ФАЗА III: УТВРЂИВАЊЕ СТАЊА У ПОЈЕДИНИМ ОБЛАСТИМА

Посета тима Националног механизма за превенцију тортуре је, у оквиру III фазе посете по утврђеној методологији, обухватила разговоре са службеницима Завода на тему услова у којима бораве и начину поступања према трансродним лицима лишеним слободе.

Осим разговора, чланови тима Националног механизма за превенцију тортуре су у оквиру III фазе посете обишли поједине посебне просторије референтне за област посматрања.

ФАЗА IV: ИНТЕРВЈУИ СА ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Тим Националног механизма за превенцију тортуре је током посете обавио интервјуе са 2 трансродне прекршајно кажњене особе.

ФАЗА V: ЗАВРШНИ РАЗГОВОР СА УПРАВОМ ЗАВОДА

Посета Заводу окончана је, по утврђеној методологији, разговором тима Националног механизма за превенцију тортуре са замеником управника.

Тим Националног механизма за превенцију тортуре је указао на основне утиске о посети, пре свега о поступању према трансродним лицима лишеним слободе, односу запослених према тиму Националног механизма за превенцију тортуре, о примедбама које су истакла лица лишена слободе и о елементима који могу довести до појаве тортуре, нечовечног или понижавајућег поступања.

1.2.4. САРАДЊА ЗАВОДА СА НПМ

Управа Завода и сва затечена службена лица су остварила пуну сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави своју дужност.

Запослени су показали кооперативност, дали одговоре на сва постављена питања, тиму НПМ су омогућили приступ свим просторијама и инсталацијама и фотографисање свих делова Завода без ограничења. Омогућен је несметан и ненадзиран разговор са лицима лишеним слободе по избору чланова тима НПМ.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. ПОДАЦИ О ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Казнено-поправни завод у Београду – Падинској Скели је завод отвореног типа у који се, сходно Правилнику о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција,⁴ упућују лица мушког пола осуђена за кривично дело из нехата, без обзира на висину изречене казне и лица мушког пола први пут осуђена на казну затвора, против којих се не води други кривични поступак и којима је изречена казна чије трајање или остатак трајања после урачунатог притвора и другог лишења слободе у вези с кривичним делом не прелази три године⁵, а која имају пребивалиште, односно боравиште на територији Виших судова у Београду, Зрењанину, Крагујевцу, Панчеву, Пожаревцу и Смедереву, као и лица мушког пола којима је изречена казна затвора у прекршајном поступку, а која имају пребивалиште, односно боравиште на подручју Прекршајних судова у Београду, Лазаревцу, Младеновцу и Обреновцу.

У Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели нема притворених лица, већ се лица оба пола којима је на територији Вишег суда у Београду одређена мера притвора упућују у Окружни затвор у Београду.

Према наводима заменика управника, на дан посете у Заводу се налазило укупно 247 лица лишених слободе (237 кривично осуђених и 10 прекршајно кажњених). Од почетка године приметна је, према речима заменика управника, тенденција пада броја лица у Заводу, имајући у виду да их је у јануару било око 290. Осуђена лица су разврстана у затворено одељење (њих 75), полуотворено (њих 117) и отворено одељење (њих 45).

2.2. ПОДАЦИ О ЗАПОСЛЕНИМА

Према наводима заменика управника у Заводу има 74 запослених на неодређено време и 7 на одређено (највише их је из Службе за третман). Током посете није могао бити извршен увид у акт о систематизацији радних места, с обзиром да је исти промењен пре два месеца, а Заводу још увек није достављен. Изменама у Систематизацији број систематизованих радних места сведен је на фактичко стање, тако да су сва радна места попуњена и није могуће вршити пријем нових радника, иако према наводима, постојећи број запослених није довољан за несметано функционисање Завода.

У Заводу је ангажован један лекар и једна медицинска сестра. Услед рационализације кадрова, укинута је хонорарно ангажовање лекара психијатра у Заводу, иако за тим и даље постоји реална потреба. Такође, од одласка стоматолога у пензију, осуђени се одводе у стоматолошку ординацију у Казнено-поправни завод у Београду. Завод има два дипломирана правника и три професионална куvara (један је у сталном радном односу и два су на одређено време). С обзиром да се у Економији производи храна за потребе Завода и за потребе тржишта, према наводима, било би од значаја да постоји могућност радног ангажовања магационера.

---

⁴ "Сл. гласник РС", бр. 31/15

⁵ Осим лица која су осуђена за кривична дела: силовање, обљуба над немоћним лицем, обљуба са дететом, трговина људима, разбојничка крађа, разбојништво, неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога, неовлашћено држање опојних дрога и омогућавање уживања опојних дрога.

2.3. СПРОВОЂЕЊЕ ПРОГРАМА ПОСТУПАЊА ПРЕМА ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Сва лица се по пријему смештају у пријемно одељење, где просечно бораве од 8 до 10 дана. У овом одељењу се утврђује програм поступања, осим лицима која су осуђена на кратке казне (краће од 30 дана). У затвореном одељењу се налазе лица која су премештена из Казнено-поправних завода у Сремској Митровици и Пожаревцу – Забели, због тренутне преоптерећености смештајних капацитета у овим Заводима. За потребе рада у затвореном одељењу привремено је премештен и одређен број припадника Службе за обезбеђење. Упркос томе, број припадника Службе за обезбеђење је и даље недовољан.

Радно је ангажовано 150 осуђених лица на пословима у и ван Завода. Осуђени који су распоређени у затворено одељење су ангажовани на режијским пословима. Осуђени су ангажовани на Економији, где се, како је већ истакнуто, производе прехранбени производи за потребе Завода, али и за потребе тржишта. Ван Завода осуђени су ангажовани у Градској болници, Депонији у Винчи, као и на режијским пословима у Казнено-поправном заводу у Београду.

На сваком крилу су формиране заједничке просторије и свим лицима је омогућен боравак на свежем ваздуху у трајању од 2 часа дневно. Служба за третман периодично реализује неколико едукативних програма који су одабрани и креирани узимајући у обзир структуру лица, врсту и структуру учињених кривичних дела и најчешће индивидуалне циљеве. Програми се реализују у форми радионица, у групама од око 12 осуђених, једном недељно и трају од 6 до 8 недеља. Програми су: Алкохолизам, Конструктивно решавање конфликта и контрола беса, Конструктивно решавање проблема, Наркоманија, Програм припреме за отпуст и Стручно оспособљавање за занимања узгој раног поврћа и узгој лековитог биља, у сарадњи са средњим стручним школама. Такође, у току је успостављање сарадње са школом за образовање одраслих "Ђуро Салај" око реализације програма описмењавања осуђених са непотпуном основном школом. План припреме за отпуст се израђује по пријему осуђеног у Завод и у ту сврху је формирано 9 типских програма. Лица која немају место становања након издржане казне упућују се на установу "Прихватилиште за одрасла и стара лица".

2.4. ОДЕЉЕЊЕ ЗА СМЕШТАЈ ПРЕКРШАЈНО КАЖЊЕНИХ ЛИЦА И СПРОВОЂЕЊЕ ПРОГРАМА ПОСТУПАЊА ПРЕМА ПРЕКРШАЈНО КАЖЊЕНИМ ЛИЦИМА

Прекршајно кажњена лица су смештена у посебном одељењу објекта, у којем се налазе још и пријемно и затворено одељење. С обзиром да прекршајно кажњена лица на издржавање казне углавном доводи полиција, њима се у већини случајева одређују В васпитне групе. Прекршајно кажњени смештени у овом делу објекта су потпуно одвојени од осуђених и за њих је предвиђено 7 спаваоница и једна просторија за заједнички боравак. Међутим, уколико се деси да прекршајно кажњено лице буде смештено у полуотворено одељење, онда током служења казне затвора долази у контакт са осуђенима из полуотвореног одељења. За купање користе заједничко купатило, које је доступно прекршајно кажњеним када год то затраже. Купатило има три туша, са славинама, довољно је пространо и чисто, али у купатилу нема кабина нити паравана, који би омогућили приватност лица која се туширају.

1.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели простор за туширање у заједничком купатилу за прекршајно кажњена лица није одвојен кабином или параваном, који би омогућили приватност лицима која се туширају.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Осуђени морају одржавати личну хигијену и хигијену одеће и просторија у којима борава. Завод је дужан да обезбеди прибор и средства за одржавање хигијене.⁶</i></p> <p><i>Осуђеном се омогућава купање и топла вода за купање најмање три пута недељно, а радно ангажованом осуђеном свакодневно, у условима којима се обезбеђује његова приватност. Просторија за купање мора бити одговарајуће опремљена и загрејана.⁷</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>Казнено-поправни завод у Београду – Падинској Скели ће у заједничким купатилима обезбедити услове којима се обезбеђује приватност лица приликом туширања, тако што ће поставити кабине или ће простор за туширање одвојити параваном или на други погодан начин.</p>

Простор за боравак на свежем ваздуху за сва лица која су смештена у овом објекту је подељен на три дела, ради организације извођења лица по групама. Током боравака на свежем ваздуху на располагању су им сто и опрема за стони тенис, кошеви и справе за вежбање. Сваки одељак је довољних димензија, међутим ниједан одељак нема заштиту од атмосферских падавина.

2.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели је у време атмосферских падавина битно отежано остваривање права на боравак на свежем ваздуху осуђеним и прекршајно кажњеним лицима који су смештени у објекту у коме се налазе пријемно, затворено и прекршајно одељење, јер простор за боравак на свежем ваздуху нема надстрешницу.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Осуђени има право да изван затворених просторија, у слободно време, проведе најмање два часа дневно.⁸</i></p> <p><i>Објекти за вежбе на отвореном морају да нуде склониште од неповољних временских прилика.⁹</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>У одељцима простора за боравак на свежем ваздуху (шетњу) које користе осуђена и прекршајно кажњена лица смештена у објекту у коме се налазе пријемно, затворено и прекршајно одељење Казнено-поправни завод у Београду – Падинској Скели</p>

⁶ Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 55/14), чл. 68. ст. 1. и 2.

⁷ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора ("Сл. гласник РС", бр. 110/14), чл. 21. ст. 3.

⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 68. ст. 1.

⁹ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења (2002) 1 - Rev. 2015, Извод из II Општег извештаја [СРТ/Inf (92) 3], објављеног 1992. године, тачка 48.

поставиће надстрешнице димензија подобних да се сва лица која су изведена у шетњу заклоне од атмосферских падавина.

2.5. СМЕШТАЈ И ПОСТУПАЊЕ ПРЕМА ТРАНСРОДНИМ ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Трансродне особе у овом заводу су трансродне жене¹⁰ које углавном издржавају казну затвора изречену за прекршај и најчешће се ради о специјалним, вишеструким повратницама. Према наводима заменика управника и припадника Службе за обезбеђење, чињеница да се ради о трансродној особи је заводским службеницима позната од њеног доласка у Завод. О тим особама се не води посебна евиденција. Колико је познато заменику управника, до сада су у Заводу казну издржавале трансродне жене које нису имале изражене секундарне полне карактеристике женског пола, као последице хормонално-оперативног процеса прилагођавања пола родном идентитету. Од личних ствари могу задржати оне које су им дозвољене у складу са правилима кућног реда и омогућено им је да задрже своју гардеробу. Ако их је двоје или више, трансродне особе се смештају заједно у спаваонице. Ако има места само су та лица у спаваоници, ако не онда спаваоницу деле са другим прекршајно кажњеним, при чему се обавезно ради безбедносна процена како трансродне особе не би биле изложене безбедносном ризику. Никада се не изолују, односно не дешава се да једна трансродна особа буде смештена сама у спаваоници. Овим особама је омогућено остваривање свих права која су доступна и другим прекршајно кажњеним лицима, укључујући и боравак на свежем ваздуху. Према наводима заменика управника, до сада није било притужби трансродних особа на лоше поступање према њима од стране службених лица, као ни од стране других лица лишених слободе. Међутим, из разговора са заводском лекарком је утврђено да је било ситуација када се трансродне особе жале на претње или увреде од стране других лица лишених слободе и тада им се мења спаваоница. Прекршајно одељење и простор за боравак на свежем ваздуху су покривени камерама, а спаваонице се закључавају током ноћи.

У Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели посвећује се пажња приликом смештања трансродних жена у спаваонице и просторије за заједнички боравак, те им је на тај начин омогућено безбедно издржавање казне и остваривање свих права која су доступна и другим лицима лишеним слободе, што представља пример добре праксе који треба да следе и остали Заводи.

Лични претрес и преглед тела трансродних жена обављају припадници Службе за обезбеђење мушког пола. Службена лица се трансродним женама обраћају у мушком роду, који им је одређен у личним документима.

Приликом посете су затечене две трансродне прекршајно кажњене особе (две трансродне жене), које су издржавале казне затвора од по 9 дана. Ове особе су биле смештене у спаваоницу са још два прекршајно кажњена лица. С обзиром да спаваонице у прекршајном одељењу током дана нису закључане и да постоји просторија за заједнички боравак, ове особе су биле у сталном контакту и са осталим прекршајно кажњеним лицима. Обе трансродне особе су навеле да се осећају као жене, иако није дошло до комплетног прилагођавања тела родном идентитету, а њихов спољашњи изглед је био у складу са женским родом, са којим се идентификују (шминка, фризура, гардероба, понашање).

¹⁰ За потребе овог извештаја, под трансродном женом се подразумева особа која се, без обзира на податке из личног документа, изјасни да се осећа као жена и која има одређене карактеристике особе женског пола, телесне или било које друге (изглед, гардероба, фризура, понашање, изражавање, говор).

Трансродне жене су у разговору навеле да нису имале никаквих непријатности од стране службених лица, ни приликом пријема ни током боравка у Заводу, као и да су они у поступању према њима коректни. Међутим, навеле су да им је било непријатно када су их претресали припадници Службе за обезбеђење мушког пола.

3.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Лични претрес и преглед тела трансродних жена у Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели обављају припадници Службе за обезбеђење мушког пола, а службеници завода им се обраћају у мушком роду, чиме им повређују достојанство.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Затворима ће се управљати у етичком контексту којим се признаје обавеза људског поступања са свим затвореницима, уз поштовање људског достојанства сваког затвореника.¹¹</i></p> <p><i>У обављању својих дневних задатака, затворско особље ће поштовати и штитити људско достојанство, те одржавати и подржавати људска права свих особа.¹²</i></p> <p><i>Земље чланице би требало да предузму одговарајуће мере да обезбеде сигурност и достојанство свих особа које су у затвору или које су на други начин лишене слободе, укључујући лезбејке, гејеве и бисексуалне и трансродне особе, а нарочито да предузму заштитне мере против физичких напада, силовања и других облика сексуалног злостављања, било да их врше други затвореници или особље; потребно је предузети мере да би се адекватно штитио и поштовао родни идентитет трансродних особа¹³</i></p> <p><i>У случају лезбејки, гејева, бисексуалних, трансродних и интерсекс особа лишених слободе, на било ком месту, државни органи морају да препознају специфичне ризике, идентификују оне који су угрожени и да их заштите на начин који их не оставља изолованим. Посебну пажњу треба посветити утврђивању разлога за хапшење и специфичне политике морају бити развијене у односу на претрес, пријем и саслушање.¹⁴</i></p> <p><i>Уз само неколико изузетака, државни службеници нису обучени да разумеју потребе лезбејки, гејева, бисексуалних, трансродних и интерсекс особа и не постоје институционалне политике и мере за одговарајуће поступање у вези са самоидентификацијом, класификацијом, проценом ризика и смештањем.¹⁵</i></p> <p><i>Људско достојанство је неприкосновено и сви су дужни да га поштују и штите. Свако има право на слободан развој личности, ако тиме не криши права других зајемчена Уставом.¹⁶</i></p> <p><i>Према лицу лишеном слободе мора се поступати човечно и с уважавањем достојанства његове личности.¹⁷</i></p>

¹¹ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Res (2006) 2, т. 72.1

¹² Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе о Европском етичком кодексу за затворско особље CM/Res (2012) 5, т. 11

¹³ Додатак Препоруци CM/Res (2010)5 Комитета министара државама чланицама о мерама за борбу против дискриминације на основу сексуалне оријентације и родног идентитета

¹⁴ IX годишњи извештај Поткомитета за превенцију мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања CAT/OR/C/57/4, ст. 76.

¹⁵ IX годишњи извештај Поткомитета за превенцију мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања CAT/OR/C/57/4, ст. 79.

¹⁶ Устав Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 98/06), чл. 23.

¹⁷ Устав Републике Србије, чл. 28. ст. 1.

Кривична санкција се извршава на начин којим се јемчи поштовање достојанства лица према коме се она извршава.¹⁸

Забрањени су и кажњиви поступци којима се лице према коме се извршава кривична санкција подвргава било каквом облику мучења, нечовечног или понижавајућег кажњавања или поступања, злостављања или експериментисања.¹⁹

Лични претрес и преглед тела обавља се на начин који не сме бити понижавајући и којим се поштује психички и физички интегритет осуђеног и чувају његове личне ствари.²⁰

ПРЕПОРУКА

Казнено-поправни завод у Београду – Падинској Скели ће трансродној жени омогућити да при пријему у Завод изабере да ли ће њен лични претрес и преглед тела обављати само мушко службено лице или ће се обављати комбиновани лични претрес и преглед тела, који подразумева да део тела трансродне жене на којем су изражене карактеристике женског пола претреса и прегледа женско службено лице, а остали део тела мушко службено лице, као и да ни мушко ни женско службено лице не присуствују личном претресу и прегледу тела трансродне жене током фазе претреса и прегледа у којој не учествују.

Службеници Казнено-поправног завода у Београду – Падинској Скели ће се трансродним женама обраћати у женском роду, осим ако трансродна жена другачије не затражи.

Запослени у Заводу су навели да нису посебно обучени о начину поступања према трансродним лицима лишеним слободе, као ни према лицима другачије сексуалне оријентације. Иако Завод има списак организација цивилног друштва које могу пружити помоћ лицима након изласка на слободу и на које се упућују она лица којима је помоћ неопходна, Завод не располаже информацијама о организацијама које се баве заштитом права трансродних особа.

4.

УТВРЂЕНО

У Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели државни службеници који су у непосредном контакту са трансродним женама, као и са лицима другачије сексуалне оријентације, нису посебно обучени о начину поступања према овим категоријама лица.

РАЗЛОЗИ

Управа за извршење кривичних санкција организује и спроводи програме сталног стручног оспособљавања и усавршавања запослених.²¹

Стручно оспособљавање и усавршававање запослених у Управи обављају се у Центру за обуку и стручно оспособљавање Управе за извршење кривичних санкција.²²

Одржавање и унапређење стручности запослених у Управи обезбеђује се стручним усавршавањем. Запослени у Управи има право и обавезу да се стручно усавршава.²³

¹⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 6. ст. 1.

¹⁹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 6. ст. 2.

²⁰ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 4. ст. 5.

²¹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 12. ст. 6.

²² Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 17. ст. 1.

²³ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 259. ст. 1. и 2.

Центар за обуку и стручно оспособљавање Управе за извршење кривичних санкција у Нишу организује и спроводи сталну обуку и стручно оспособљавање запослених у Управи.²⁴

Уз само неколико изузетака, државни службеници нису обучени да разумеју потребе лезбејки, гејева, бисексуланих, трансродних и интерсекс особа и не постоје институционалне политике и мере за одговарајуће поступање у вези са самоидентификацијом, класификацијом, проценом ризика и смеиштањем. То доводи до насиља над таквим особама и недостатка приступа неопходним ресурсима и сервисима, као што су нега физичког и менталног здравља.

Поткомитет препоручује државама потписницама пружање обука и подизање свести о међународним стандардима и принципима људских права једнакости и недискриминације, укључујући и у односу на сексуалну оријентацију и родни идентитет. Те мере треба да буду усмерене на затворско особље, припаднике органа реда, тужиоце, судије и друге релевантне државне службенике и треба да укључе обуку о томе како ефикасно и професионално комуницирати са лезбејкама, гејевима, бисексуалним, трансродним и интерсекс затвореницима и како да идентификују и одговоре на њихове легитимне потребе.²⁵

Затворско особље обавља важан посао јавне службе и њихово запошљавање, обука и услови рада ће им омогућити да у поступању са затвореницима одржавају високе стандарде.²⁶

Управа обезбеђује да целокупно особље, током њихове каријере, одржава и унапређује своје знање и стручност похађањем курсева стручног усавршавања, који се организују у одговарајућим интервалима.

Особље које ће радити са посебним категоријама затвореника ће проћи кроз посебну обуку којом ће се оспособити за специјализовани рад.

Обука целокупног особља обухвата едукацију о међународним и регионалним инструментима и стандардима о људским правима, посебно Европској конвенцији о људским правима и Европској конвенцији о спречавању мучења и нељудског или понижавајућег поступања или кажњавања, као и примену Европских затворских правила.²⁷

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција ће организовати и спровести обуку за запослене у заводима за извршење кривичних санкција о стандардима и принципима једнакости и недискриминације у односу на сексуалну оријентацију и родни идентитет, која ће укључити и обуку о томе како на одговарајући начин, ефикасно и професионално комуницирати са лезбејкама, гејевима, бисексуалним, трансродним и интерсекс затвореницима и како идентификовати и одговорити на њихове легитимне потребе.

Управа за извршење кривичних санкција ће наведену обуку спровести у сарадњи са организацијама цивилног друштва која имају искуство и релевантно знање у области заштите и унапређења права ЛГБТИ особа, са посебним освртом на права трансродних особа.

Како немају никаква новчана средства, а ни контакт са породицом, ниједна од трансродних особа са којима је обављен разговор нема могућност да купи кафу и цигарете, као ни друге потрешштине током свог боравка у Заводу. Једна од трансродних особа је

²⁴ Уредба о оснивању завода за извршење кривичних санкција у Републици Србији ("Сл. гласник РС", бр. 20/06, 89/09, 31/10 и 53/11), чл. 9а

²⁵ IX годишњи извештај Поткомитета за превенцију мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања САТ/ОР/С/57/4, ст. 60. и 79.

²⁶ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Рес (2006) 2, т. 8

²⁷ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Рес (2006) 2, т. 81.2, 81.3 и 81.4

навела да је замолила службеницу Завода да контактира Центар за социјални рад како би јој се одобрила једнократна новчана помоћ, што је ова и обећала да ће учинити. Једна трансродна особа је навела да узима хормонску терапију како би прилагодила свој биолошки пол стечен рођењем родном идентитету, али да у Заводу не може да узима хормонску терапију, јер нема ко да јој донесе лекове, као и да у кратком периоду за време издржавања казне затвора може и без хормонске терапије. Она је, осим тога, навела да је заводска лекарка упозната са чињеницом да она узима хормонску терапију и да ју је приликом пријема у Завод питала да ли неко може да јој донесе терапију. Код ове трансродне особе су, као последица узимања хормонске терапије, видљиве секундарне полне карактеристике женског пола. Лични изглед обе трансродне особе, гардероба и понашање су у складу са њиховим родним идентитетом. Ни једна ни друга трансродна особа нису узеле гардеробу од куће, нити имају сроднике који могу да им дођу у посету и донесу гардеробу пошто већ дуже време не одржавају никакву везу са члановима своје породице. Обе трансродне особе су добиле хигијенски пакет приликом пријема у Завод, али нису добиле ни веш, нити чисту гардеробу, коју могу да обуку након туширања. Оне су навеле да су због тога све време током боравка у Заводу у истој гардероби, али им је дозвољено да задрже козметику и личне ствари које су имале са собом у тренутку пријема у Завод. Осим тога, обе особе су навеле да имају могућности за одржавање личне хигијене, да се мало чешће туширају у односу на остала лица лишена слободе, у складу са својим потребама и да су саме током туширања.

5.

УТВРЂЕНО

У Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели прекршајно кажњена лица која су осуђена на краће казне затвора и која немају сопствено рубље и одећу за пресвлаку, казну издржавају у рубљу и одећи које су имали на себи у тренутку лишења слободе.

РАЗЛОЗИ

Затвореници који немају властиту адекватну одећу добиће одећу у складу са климатским условима. Одећа ће се одржавати у добром стању и према потреби мењати.²⁸

Осуђени морају одржавати личну хигијену и хигијену одеће и просторија у којима бораве. Завод је дужан да обезбеди прибор и средства за одржавање хигијене.²⁹

Осуђени има право на бесплатно рубље, одећу и обућу који су прилагођени месним климатским приликама.³⁰

Осуђеном се обезбеђује одећа, обућа, рубље и постељина. За време рада осуђеном се обезбеђује радна одећа и обућа³¹

Осуђеном, у складу са законом којим се уређује извршење кривичних санкција, обезбеђује се бесплатна одећа, обућа, рубље и постељина који су прилагођени месним климатским приликама, као и посебна радна одећа, обућа и опрема, када то захтева посао који обавља.³²

Одећа се мења по потреби, а најмање једном у 30 дана, а рубље се мења најмање три пута недељно³³.

²⁸ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Рес (2006) 2, т. 20.1 и 20.3

²⁹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 81. ст. 1. и 2.

³⁰ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 84. ст. 1.

³¹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 17.

³² Правилник о одећи, обући, рубљу и постељини осуђених лица ("Сл. гласник РС", бр. 137/14), чл. 2. ст. 1.

³³ Правилник о одећи, обући, рубљу и постељини осуђених лица, чл. 3. ст. 2.

ПРЕПОРУКА

У Казнено-поправном заводу у Београду – Падинској Скели прекршајно кажњеним лицима која су осуђена на краће казне затвора ће се обезбедити чисто рубље и одећа, уколико немају сопствено рубље и одећу за пресвлаку.

Једна од трансродних особа борави на свежем ваздуху док друга то не чини како јој не би током шетње упућивала погрдне речи лица лишена слободе смештена у затвореном одељењу. Обе трансродне особе су изјавиле да се не осећају безбедносно угроженим од стране других лица лишених слободе са којима су смештене на истом одељењу. Једна од трансродних особа је навела да је у претходном периоду била изложена незаконитом и понижавајућем поступању, као и физичком насиљу причињеном од стране полицијских службеника ПУ Београд. Једна од трансродних особа је навела да је раније била у контакту са организацијом која се бави правима ЛГБТИ особа, са посебним освртом на права трансродних особа – Гејтен- ЛГБТИ, док је друга навела да је у контакту са организацијом Јазас.

2.6. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ТРАНСРОДНИХ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ

Обављен је разговор са заводском лекарком на тему лечења трансродних лица лишених слободе током њиховог боравка у Заводу. Према наводима лекарке, током прегледа трансродних особа, као и особа другачије сексуалне оријентације, лекарка је сама са пацијентом, док се командир налази испред ординације. Чињеница трансродности се констатује у здравственом картону лица, а терапија за родно прилагођавање особа може да се задржи само уколико је преписана од лекара одговарајуће специјалности, ако постоји валидан извештај, односно налаз лекара који није старији од 3, односно 6 месеци, што најчешће није случај већ трансродне особе узимају хормонску терапију по свом нахођењу. Пошто хормонска терапија није на позитивној листи лекова лице лишено слободе би морало на основу налаза лекара специјалисте само да обезбеди новчана средства за терапију. До сада није било случајева да трансродне особе започну са родним прилагођавањем током боравка у Заводу, а када би неко лице то затражило, она би упутила то лице на специјалистички преглед психијатра у Специјалну затворску болницу у Београду. Лекарка је током разговора навела да се дешавало да јој се трансродне особе пожале да их друга лица лишена слободе вређају и да им упућују претње, али да су се те ситуације решавале премештањем у другу спаваоницу. Лекарка је посебно истакла да је од изузетног значаја да она, као и остали запослени, похађају одређене едукације о одговарајућем, ефикаснијем поступању према ЛГБТИ особама, са посебним освртом на трансродне особе.